

Danske virksomheders forretninger truer mennesker og miljø i Armenien

Den omstridte kobbermine i Armenien.
 © Jens Malling

I 2013 involverede FLSmidth, PensionDanmark og Eksportkreditfonden sig i en kontroversiel mine i Armenien. Nu truer et anlæg, der inddæmmer millioner tons flydende affald fra minen, med at bryde sammen. En landsby tæt på dæmningen risikerer at blive begravet af giftigt slam.

ARMENIEN

af Jens Malling, journalist

Et stort, hvidt ar skæmmer det frodige landskab i Lori-regionen i det nordlige Armenien. Gravemaskiner og lastbiler forsvinder ned i det flere hundrede meter brede hul og trækker lange støvskyer efter sig.

En efter en kører de som flittige myrer i en spiral langs siderne for at hente portioner med kobbermalm ud af bjerget.

På en bjergkam over den åbne mine dukker silhuetterne af en samling fabriksbygninger op. I øredøvende larm og mellem sitrende samlebånd knuses malmen i drabelige mekanismer, der ligner noget fra en scene, hvor en James Bond-skurk får sit endeligt.

Flere steder er bogstaverne 'FLSmidth' støbt ind i det gedigne maskineri. Det danske ingeniørfirma bidragede væsentligt

til minen i Teghut, der åbnede i december 2014.

– Minens ejer Valery Mejlumyan hyrede FLSmidth til at tegne anlægget, levere alt udstyr og til at føre tilsyn med opførelsen, siger kobberminens daglige leder amerikaneren Robert Dickey.

Mudderet sprøjter under hjulene på pick-uptrukken, mens han viser sit revir frem. Minen lægger beslag på adskillige kvadratkilometer i det tidligere naturskønne område.

– FLSmidths bidrag betyder næsten alt for vores succes – det er virkelig robust udstyr, tilføjer han.

48-årige Dickeyes begejstring for det danske bidrag til det store industrianlæg deles dog ikke af mange miljøorganisationer. De advarer mod, at en dæmning, der holder flere millioner tons giftigt og flydende affald fra minen tilbage, ikke tager højde for risikoen for jordskælv. At landsbyen Shnogh med 3600 indbyggere ligger neden for dæmningen ud-

gør en betydelig fare for beboerne, hvis den bryder sammen, bekræfter geolog Henrik Thalenhorst fra det canadiske rådgivningsfirma Strathcona.

Det giftige affald fra den af FLSmidth opførte mine udgør en alvorlig risiko for de lokales helbred.

– En del af landsbyen ville blive udslettet, siger Thalenhorst, der har arbejdet som konsulent for Vallex regelmæssigt siden 2001 og besøgt Teghut talrige gange.

I flere år prøvede aktivister at stoppe mineprojektet. NGO'er, eksperter og engagerede borgere peger på, at udvindingen af kobber desuden fører til alvorlig forurening af nærliggende floder. Ifølge dem er fældning af hundredvis hektar oprindelig skov i det enestående naturområde som led i mineprojektet ikke miljømæssig forsvarligt. Flere truede dyrearter kommer yderligere i fare.

EN SKRØBELIG DÆMNING

48-årige Dickey er iført hardhat og en farvestrålende jakke. Han drejer rutineret på rattet og hilser på modkørende kolleger.

Turen går fra de FLSmidth-opførte faciliteter og rundt om den opdæmmede kløft, hvor minens flydende affald pumpes ned.

Den tykke konsistens tillader kun det grå slam at flyde langsomt rundt i den enorme sø. De mange millioner tons slibrig masse inde-

FORTSÆTTES PÅ NÆSTE SIDE ▶

Amerikanske Robert Dickey er daglig leder af kobberminen i Teghut og er glad for det danske bidrag til minen.

© Jens Malling

holder blandt andet rester af rhenium, arsenik, bly, zink, diverse svovlforbindelser samt forskellige kemikalier, der anvendes i kobberudvindingen.

Slammet fra minen udgør en stor fare for miljøet, Tungmetaller og kemikalier siver ned i jorden og kan flyde ned i floder og grundvand. De mennesker der bor i området kan komme til at indånde støvet fra den tørre overflade. Det skriver ngo'en Policy Forum Armenia i rapporten "the State of Armenia's Environment" fra 2010. Policy Forum Armenia er en uafhængig non-profit-organisation, der beskæftiger sig med at styrke Armeniens økonomiske udvikling.

Allerede i 2001 blev Vallex advaret mod at udvinde kobber i Teghut.

– Dæmningen blev tegnet af et firma ejet af Vallex, som vi bare plejer at kalde 'Instituttet'. Der arbejder en gruppe ældre fyre – russisktrænede ingeniører, der blev uddannet i sovjettiden, fortæller Dickey.

– Dæmningen med affaldet skal overvåges, vedligeholdes og bygges efter helt specifikke standarder. Alt det sørger vi for er på plads. Så vidt jeg er er orienteret er der ikke noget i vejen med dæmningen, siger han.

En uafhængig undersøgelse fra Verdensbanken fra 2016 advarer dog mod alvorlige problemer. Selvom området er kendt for at have betydelig seismisk aktivitet, tager dæmningskonstruktion ikke højde for jordskælv, fastslår rapporten.

Eksempelvis kostede et jordskælv i denne del af Armenien i 1988 op mod 50.000 mennesker livet og gjorde 400.000 hjemløse. Af Verdensbankens rapport fremgår det, at dæmningen i Teghut er opført på en måde, der i fagsprog hedder upstream raise. Denne måde at bygge dæmninger på er billigere end en anden udbredt dæmningstype, men er langt mere tilbøjelig til at kollapse på grund af seismisk aktivitet.

"Det er en byggetype, der i henhold til bedste internationale praksis bliver regnet for

at være uacceptabel i seismisk aktive regioner. Det skal yderligere bemærkes, at i nogle tilfælde kan virkninger og konsekvenser af sammenbrud af eksisterende dæmninger være alvorlige, herunder tab af menneskeliv, idet flere dæmninger er placeret opstrøms i forhold til lokalsamfund eller områder af menneskelige aktivitet, såsom landbrug", står der i rapporten fra Verdensbanken.

Rapporten beskriver dæmningsens robusthed som "uacceptabel" og vurderer sandsynligheden for problemer med dens stabilitet i fremtiden som "høj". Forfatterne til rapporten kalder dæmningen "utilstrækkelig, både hvad angår miljøhensyn og konstruktionens stabilitet".

Direktør for Swedish Geological AB, Håkan Tarras-Wahlberg, har været med til at skrive Verdensbankens rapport. Han har selv været i Teghut for at besøge minen som led i arbejdet.

– Dæmningen er ikke god. Vi er bekymrede for den. Vi fraråder at bygge upstream raise-dæmninger i områder med høj seismisk aktivitet, og det gælder jo for Armenien. Hvis der kommer et jordskælv, er der stor risiko for, at der sker noget med dæmningen. Den risikerer at bryde sammen, helt enkelt.

Derfor er faren for landsbyboerne i Shnogh reel, ifølge Henrik Thalenhorst:

– Det er tydeligt fra kortet i Verdensbankens rapport, siger mineeksperten, idet han henviser til en illustration, der viser hvor tæt husene ligger på dæmningen.

Thalenhorst beskriver de potentielle konsekvenser for de lokale indbyggere af et kollaps af dæmningen som "meget bekymrende".

Det danske ingeniørfirma har ikke bygget selve dæmningen, men det flydende og giftige affald fra de af FLSmidth opførte minefaciliteter udgør dermed en alvorlig risiko for de lokales helbred og sikkerhed.

DE TRE DANSKE AKTØRER

Det var den danske pensionskasse PensionDanmark, der ved at stille 350 millioner kroner til rådighed gjorde det muligt for det armenske mineselskab Vallex at købe udstyret af FLSmidth.

I tilfælde af at noget skulle gå galt, blæstemplede Danmarks Eksportkreditfond projektet og garanterede PensionDanmarks indsats med danske skattepenge.

Direktør for PensionDanmark, Torben Møger Pedersen, glædede sig over parløbet med Danmarks Eksportkreditfond i det kontroversielle mineprojekt i Armenien:

– Dels sikrer samarbejdet et afkast til med-

lemmerne pænt over obligationsrenten – dels bidrager det til at gøre flere danske eksportører mulige i en tid, hvor den mere traditionelle finansiering er vanskelig, sagde han i en pressemeddelelse fra PensionDanmark i 2013.

Direktør for Danmarks Eksportkreditfond, Anette Eberhard, udtrykker i samme pressemeddelelse sin glæde for projektet.

– Vi er naturligvis glade for at kunne indgå endnu en aftale, der løfter dansk eksport. Endda til et projekt, som sætter nye standarder for minedrift i Armenien. Vi har stillet en række krav, og de betyder, at minen bliver den første i Armenien, der lever op til de internationale standarder.

Chef for social ansvarlighed i Danmarks Eksportkreditfond Claus Primdal Sørensen siger, at der er taget flere forholdsregler for, at både minen og dæmningen er sikret forsvarligt:

– Et teknisk institut fra Sankt Petersborg og et fra Moskva har uafhængigt af hinanden kigget designet igennem og geologiske data, og hvad der ellers skal til. De står begge to inde for, at det er designet for de standarder, der gælder for Sovjetunionen, siger Claus Primdal Sørensen.

Eksportkreditfonden hyrede rådgivningsfirmaet WSP til at lave en analyse og vurdering af minen og af dæmningen, inden Eksportkreditfonden gav tilsagn om at stille garanti for 350 millioner kroner. I rapporten til Eksportkreditfonden fra WSP fra 2015 står der, at dæmningen er "opført i overensstemmelse med armenske og russiske love og standarder".

– Det er den måde, vi har forsøgt at sikre at vores aktiviteter overholder internationale standarder, siger Claus Primdal Sørensen.

Allerede i 2001 blev Vallex dog advaret mod at udvinde kobber i Teghut. Rådgivningsfirmaet Strathcona foretog en forundersøgelse for Vallex for at finde ud af, om det økonomisk kunne betale sig at udvinde metallet. I rapporten står der blandt andet, at på grund af det bjergrige terræn omkring forekomsterne af kobber og molybdæn samt beliggenheden i et område med risiko for alvorlige jordskælv, er der en betydelig teknisk og dermed økonomisk udfordring i at deponere affaldet på en sikker og miljømæssig acceptabel måde. I alt er der 1100 millioner ton affald fra minen, står der i rapporten, som Henrik Thalenhorst udarbejdede.

Verdensbankens rapport beklager, at de potentielle tab af menneskeliv ikke er blevet klarlagt i de forundersøgelser, der findes om mineprojektet i Teghut, "særligt med hensyn

til Shnogh, der ligger i nedstrømszonen ved et uheldsscenario" som det hedder. For dem, der bor tæt på søen med det giftige affald, kan det ifølge Håkan betyde, at de "forulykker" eller bliver "svært skadet", hvis dæmningen brister. Dæmningsens skrøbelighed gør, at konstruktionen i Teghut ifølge Verdensbanken ikke lever op til internationale standarder.

"TSF designet (dæmningen, red.) ville blive anset for uacceptabelt med hensyn til dets robusthed i respekt for dets fysiske ustabilitet sammenlignet med internationale standarder," skriver Verdensbanken i rapporten.

Håkan Tarras-Wahlberg kritiserer FLSmidth, PensionDanmark og Danmarks Eksportkreditfond for deres fremgangsmåde i det armenske mineprojekt:

– Inden danskerne gik ind med penge, så burde de have kigget på risici." De burde have haft styr på projektet, siger han.

'KENDER GODT TIL RAPPORT'

Verdensbankens kritik af Vallex' dæmning er blevet læst af både repræsentanter for Vallex og Danmarks Eksportkreditfond.

– Jeg kender godt til den (Verdensbankens rapport fra 2016, red.). Vi har ikke været inde og studere den i detaljer, fordi vi sådan set har været gennem den øvelse. Men hvis der er noget som vi ikke kender til eller har overset, så tager vi gerne fat i det. Fordi tingene skal være ordentlige. Det er helt sikkert," siger CSR-chefen.

Er der noget I vil gøre nu for at sikre dæmningen bedre?

– Umiddelbart er der ikke noget i vores information, der tyder på at dæmningen skal udbedres, men når du nu nævner Verdensbankens rapport, så vil jeg selvfølgelig sørge for, at vi får den og få nogen til at forholde sig til, om der er et eller andet som vi ikke er bekendt med, siger Claus Primdal Sørensen og tilføjer:

– Så må vi selvfølgelig konfrontere Vallex med, om der er noget her, som vi ikke er bekendt med. Vi får fat i rapporten, og så følger vi op på det.

Slammet fra minen udgør en stor fare for miljøet.

NGO'EN POLICY FORUM ARMENIA

Indbyggerne i landsbyen Shnogh bor nedenfor dæmningen – over 3000 mennesker – så hvis der sker noget med dæmningen, hvis den bryder sammen på grund af et jordskælv for eksempel, så vil de mennesker være i fare. Hvad gør I for at sikre de beboere?

– Der er ingen tvivl om, at mineprojekter er store og har mulige påvirkninger. Det stiller vi slet ikke spørgsmålstegn ved. Det, vi har forsøgt at få vished for, det er, om tailings dam'en er dimensioneret og konstrueret efter internationale standarder, siger Claus Primdal Sørensen, idet han benytter den engelske betegnelse for dæmningsanlægget.

I Armenien bliver konklusionerne i Verdensbankens rapport ikke anerkendt af virksomheden Vallex.

Ifølge Verdensbankens rapport er dæmningen i Teghut ikke sikker. Hvordan forholder I jer til rapportens konklusioner?

– Dæmningen i Teghut er en unik struktur, for så vidt at når den er færdig, bliver den den højeste dæmning af denne type i verden. At vide dette betyder også, at vi er meget omhyggelige med at sikre dens stabilitet, siger David Tadevosyan, der er talsmand for Vallex.

Selve dæmningen består af det faste affald fra minen. Det vil sige, at dæmningen bliver højere og højere med tiden.

– Vi har mindst to ingeniørvirksomheder, en armensk og en amerikansk, til at hjælpe os med konstant at overvåge og evaluere dens stabilitet. Jeg ved ikke, hvad Verdensbankens rapport er baseret på, men jeg tror ikke, at der er belæg for at lave den konklusion i øjeblikket, siger David Tadevosyan.